

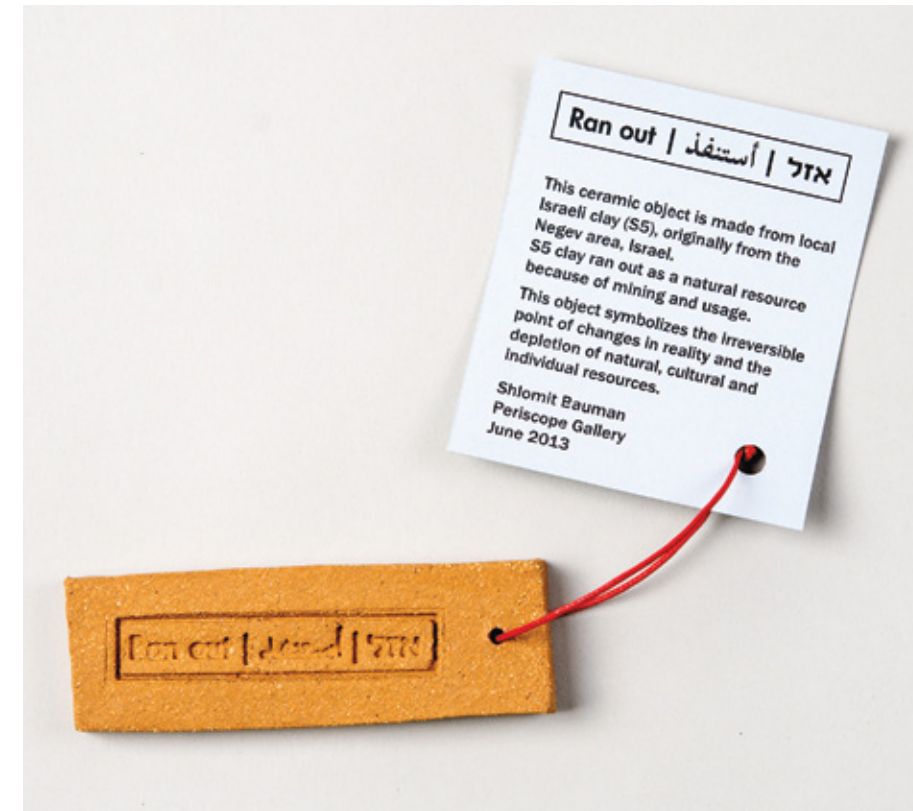
דמיונות בין אזל לאזלת יד

עמי שטייניץ

צילומים: אילן עמיחי

לפיסת חומר מלבנית מוטבעת בערבית, בעברית ובאנגלית המילה "אזל", וממנה משתלשל חוט מחובר לפתקית ארכיונית המציינת כי היעלמותו "מסמלת נקודת אל חזור בשינוי פני המציאות ודלדול המשאבים הטבעיים, התרבותיים והאישיים". המחשבות הנוגות העולות למקרא הדברים נסתרות בחיך קל מפני שהפריט איננו באמת מוזיאוני, אלא תשורת קמפיין להפצה. העובדות אינן משתנות, אך החשש נמהל בהקלה ובידע מטלטל כתחושה. אפשר לנשום, מדובר בשיווק או לכל היותר בפעולת אמנות.

הפיסה, דמוית דיסק און קי, מדגמת זיכרון של התכלות, שאמנות, יצירה ומוצר שותפים לה. הביטוי היצירתי נתון במלכוד של ייצול החותר תחת הקיום, סוג של עיוורון הנע במעגלים באורח מאיים, מגוחך, מדאיג, מחויך, קם ונופל ממש כמו החיים עצמם. עיקר החוויה האנושית הולך ומתכנס אל מרחבים אורבניים מצטופפים ומאובזרים שהנוף הנשקף מהם נע בתוואי צרכני, תחרותי ומעמדי המסתיר את המשמעות הכוללת של ייצור החפצים. מה שנקרם הוא נתק בין הגשמה עצמית לעולם הגשמי, מה שמתפצל הוא הרצף בין מחשבה לסימוניה החומריים, בין

שלומית באומן, ללא שם, 2013, חומר קרמי מקומי (S5)

מופעם של גופים קיימים להשפעתם על גופים אחרים. המשמעות הראשונית של אסתטיקה בתנאים אלה היא התחושה הרחבה של פירוק הנוצר בין הטקסטורה העצמית של יצירה ובין כוונתה. חפצים - אמנותיים, שימושיים או מקוונים - נוצרים, מעוצבים ומשווקים כמותגים

המופצים באמצעים תקשורתיים ואופנתיים מואצים. תפוצתם המונית, משאב הזיכרון שלהם קצר בזמן, והם משעתקים פוליטיקה המעלימה או מעתיקה דברים קודמים. ייצור המוני, מיתוג וסמלים עולמיים, כתב קלמנט גרינברג, הם מוצרים של המהפכה התעשייתית והאורבנית,

הצורכים את שפת התרבות וצוברים את חיותם ממאגר החוויות האנושיות ללא גבולות מדיניים ותרבותיים ועל ידי מחיקת תרבויות מקומיות.¹ התרבות כספירה אינה יכולה עוד להתקיים כמוצר נפרד בחסות ניסוחה האוטומטי כקטגוריה. שלילת עצמה, פרימת עצמאותה והתפרקות מנכסיה מטמיעות אותה במציאות החבולה שממנה היא צומחת, מערבות אותה בשינוי התרבותי הנדרש ובחובה אנושית הממוקמת על קו אופק אחי בלתי מספק. משמעות נרקמת ביחס בין האישי ובין ההקשר החברתי שבו המשמעות מתרחשת. ההבנה מה בדיוק אינו מתחבר ומה מוטל על כף המאזניים חיונית להבנת הפירוש של "אסתטיקה" ושל "פוליטיקה של אסתטיקה". מה שמחליף את הבלעדיות הוא מופע של הידברות הדוחה הפרדה, חומות תרבותיות ומחיצות בין יוצרים ובין צופים. קהילה אסתטית איננה קהילה של אניני טעם. זו קהילה של תחושה, של תודעה ושל תובנה המתבססת על התפרקות. במודרניות קיומה של האמנות כשדה עצמאי של ייצור היגדים מעומת עם התפכחות מתמדת, עם ביקורת חברתית, עם מציאות כלכלית ועם ההכרה שאמנות, כמו כל תחום אחר, איננה נפרדת מורם החיים; שקריאתה איננה מבוססת על שיח פנימי, אלא נובעת מהסוציולוגיה, מהכלכלה, מהדאגה ומההומור המלווים את הרגע הנחוה בחיי היומיום. חוויה אסתטית, כותב ג'ק רנסייר, היא צירוף פרדוקסלי המתרחש על ידי עצם השבירה המאיימת והמגוחכת של כל קישור צפוי בין סיבה ובין תוצאה שעקבותיה נישאים אל מעבר להיסטוריה ולדידקטיקה.² חוויה איננה שבויה ביומרה משועתקת על חדשנות, אלא פועמת אותות כואבים ומפויסים על מכשלות רעיוניות ומלכודות אלימות. בני האדם נקשרים במארג של תחושות על ידי סוג מסוים של הפצת המוחשי, שניסוחו המשותף והפוליטיקה שלו משנים את מרקם ההרגשה של "היות יחיד". בלעדיותה של עבודת האמנות כוזבת מפני שהיא איננה מורכבת יותר מסבך הרגשות העולה מכל קריאה אנושית החווה את הפיצול ואת החיבור העומדים ביסוד הקיימות האנושית הכוללת.

התרבות איננה מציאות אוטופית מדומיינת, אלא מהלך של הידברות המשולב בתהליכי הקיום של היומיום. במעשה ההידברות מתערערת התפיסה שלפיה ניתן לראות באמנות קניין בלבד, עוד חפץ בפס הייצור של הצריכה. הערך הבראשיתי של הידברות מתהווה כקיום של מהלכים אסתטיים, המייצגים חילופי תחושות ומשא ומתן הרוחשים בליבת רגע ההיווצרות והקריסה של תפיסת המציאות. שינויים בהרכבי התחושה החברתית אחוזים בתשתית בסיסית מתפתחת של מפגשים ונתקים. מה שנתפס באופן מסורתי כעיצוב של חומרי יסוד בלעדיים מסתבר והולך כדיאלקטיקה המניעה רגשות ומותרה עקבות זיכרון שפעילותם הבסיסית מתרחשת במונחים של חיבור ופירוד. "קהילת התחושה" החברתית מתמודדת עם הסתירה של "לחוד ביחד" על ידי התאמת הייצוג של השיח העצמי בתוך המארג הקולקטיבי של משוגות החיים. הטקטיקות הסמויות, כותב מישל דה סרטו, הטכסיסים המאולתרים והמפוזרים של הצרכנים החיים את מערכות ההפצה והמוצר, מקיימים סבך של משמעות נגדית ויצירתיות המתעצמות בדיוק במקום שבו נעלמת היכולת להעניק שפה אישית. זהו ייצור אחר, שקט, החודר לכל מקום כיוון שאינו נדבר באמצעות מוצרים משלו, אלא באמצעות אופני השימוש במוצרים שהסדר השליט מחייב.³

משמעותו של חפץ נובעת מהוויה אוזלת ונרקמת שאינה מותירה אותו כבלעדי. הפגע האקולוגי מסמל מכניזם טבעי נרחב הנרקם בין כליה להתהוות וכורך מטענים של גורל אישי יחד עם תחושות של זמן ומרחב נזילים, שבריריים ומהתלים. מה שאזל מבטא רק את שורש הדברים של מצב אוזל שבו בני אדם וחפצים אינם ניצבים בודדים. הם משפיעים זה על זה ויוצרים סביבה שאינה דוממת. המרחב הפיזי הוא מרחב חברתי, שהוא מרחב נפשי, שהוא מרחב של דמיונות ושיאיות. מגמת ההתפתחות של התרבות, מסביר פרויד, היא חיבור של בני האדם בקשר גומלין נפשי, והכורח החברתי של עבודה משותפת אינו מספיק על מנת להגשים

שלומית באומן, ללא כותרת, 2013, חומר קרמי מקומי (S5) ופורצלן, יציקה, גובה 8 ס"מ

1 Clement Greenberg, "Avant Garde and Kitch" (1939), in: **Art and Culture**, Beacon Press, Boston 1961, p. 9
 2 Jacques Rancière, "Aesthetic Separation, Aesthetic Community: Scenes from the Aesthetic Regime of Art", **Art and Research**, 2 (1) 2008
 3 מישל דה סרטו, **המצאת היומיום**, רסלינג, תל אביב 2012.
 4 זיגמונד פרויד, **תרבות בלא נחת**, דביר, תל אביב 1968, עמי 161.

שלוסיית באוסן, ללא כותרת, 2013, חומר קרמי סקומי (S5) ופורצלן, יציקה, רוחב 35 ס"מ

לצורה ולחומר הבלעדיים, אל פעילות פרשנית המציבה בחזית מרחבים מושגיים המוטמעים בעומק הסימנים המוחשיים הממשיכים להתרחש ולקיים את הרגע. הוא חורג מתחום זמנו ונמשך אל היסטוריות אחרות המטות את ההווה על פי העבר כמו שההווה מטה את העבר בהתאם למצבו. השבירה, ההתפרצות והעיוות מעמיקים את היחסים בין כוחות הפועלים מעבר למופע הצורני של החפץ ופוגמים בנחוצות העולם כביטוי של תופעות חיצוניות המנותקות מתופעות אנוש פנימיות. המרחב הנפשי המכיל יראה, תשוקה והנאה נרשם כמציאות ומקבל צורניות המעצבת את היחסים בין האדם לסדר הדברים ואת השתקפות ההפנמה האישית של העולם החברתי. אמנות אינה מציגה את מה שקורה, אלא מסמנת מה עלול לקרות; היא אינה אחוזה באנקדוטה פרטית, אלא כרוכה בניסיון אוניברסלי להעיר את ההומני שבחברתי ■

עמי שטייניץ הוא אוצר

הבסיסי בין הגוף לטבע בעולם שהשרידות בו תלויה באורח שהיחסים הללו מנוצלים. פיסת החומר שעליה מוטבעת המילה "אזלי" איננה מסתכמת בחומר שנוצל, אלא צפונה בכל חפץ באמצעות השורש א-ז-ל הקשור לצירוף "אזלת יד", שבו היד מגלמת הוראה מטונימית של כוח. החפץ משרת כמוליך של עיוותים הרוחשים בין תבניות ייצור יחידניות, מסחריות ועממיות האוזלות ונרקמות במהלכים מתחדשים של תקווה, תסכול וחיוך. סוג זה של חוויה אסתטית נרקם כחלקי פאזל מתנגשים שאינם נצרפים, המהדהדים מבוכי חחושות וסימני עקבות אודות חובנה עלומה של תרבות הנוטלת חלק בקוד הקיום. ריבוי האפשרויות המתעצם של צירופים קורסים וקמים מוביל אל פרטים אינטימיים של חחושת מציאות וקיימות, אל יד ענוגה שמגעה המצולם על פני החפץ מעלה משא נשי של יצירתו, אל פוליטיקה של תפקודו ואל סיפורים אישיים של רישומו. החפץ יוצא למסע אל מעבר

צורך אנושי זה⁴ יצר התוקפנות הטבעי - איבת היחיד לרבים ואיבת הרבים ליחיד - פועל נגד התכלית התרבותית. יצר זה, נציגו של יצר המוות, מתקיים לצד ארוס, שתכליתו לשמור על החומר החי ולחברו ליחידות גדולות יותר. שני אלה חולקים את התפתחות התרבות, שתוכנה וקיומה הם חיים אנושיים שמתוכם מתגלם מאבק בין חיים ובין הרס. דרך התשוקה נתפס הקיום המידי, ובאמצעות התבונה נשקף עתיד אפשרי. שדה האמנות מתקיים במכלול הקריאה החברתית של ניצול ודלדול משאבים. כאשר נדרשת תפנית מהותית בתפיסת הצריכה, מתחולל שינוי במערכת האסתטית המניעה את האמנות אל מעבר למחסומי הבלעדי והעצמי. מרחב הקיום של החפץ אינו מתגלם עוד כמעשה יחיד הפועל או מופעל על ידי דברים, אלא כסביבה רחבה בעלת משמעות קיומית ופוליטית של דמיונות, רצונות, אשליות וזיכרונות; שדה בעל אופי מעמדי הקורא למאבק שימנע את ניתוק החפץ מניגודים ומסכסוכים בעולם החברתי ואת ניכוסו כחד פעמי. הבלתי צפוי נובע מהתפרצות של ניגודים הפועלים בתוך מציאות המשפיעה על היומיום, ולאמנות יש מקום בחשיפת פרטיהם ומהותם. הסוריאליסטים האמינו שצורות חדשות של פרשנות סימבולית מעידות על תמורות טקטוניות המתחוללות ביסודות המשולבים של הקיום הטבעי והיצרנות המתורבתת. בעולם הנזיל של החפצים טמונה תצורה מסוכסכת של מציאות אנושית שמשמעותה בלתי צפויה והיא נרקמת תוך כדי הקליטה והתפיסה מחדש של התרחשויות ואירועי יומיום שלא ניתן לשער את התהוותם או לתרגם אותם כנכס פוליטי מידי. גופים מעוותים, מציין מיכאל בחטין, מקיימים סוג של התפרצות המשבשת מצבים מוגדרים של תרבות שלטת ומבטאת באורח לא רשמי ובלתי צפוי את המוחלש והמודחק. הגוף המעוות מייצג התהוות שאינה נגמרת, אינה מושלמת וממשיכה ליצור גופים אחרים.⁵ הגרוטסקי מבטא התרחשות עלומה הפועמת בקשר